

‘Nooit meer’ is nú!

De door veel Westerlingen ervaren ‘onopgeefbare verbondenheid’ met de staat Israël is, vanuit de historische verantwoordelijkheid voor het leed dat Joden door de eeuwen heen is aangedaan, enigszins invoelbaar. De eeuwenlange anti-semitische uitingen en vervolgingen culmineerden in de verschrikkingen van de Holocaust. Dit veroorzaakte een immens collectief trauma, in de eerste plaats voor de Joodse gemeenschap, maar, onderhuids en impliciet, ook voor de meerderheid van de verdere Europese bevolking.

Ik herinner me hoe ik als tiener diep geschokt was toen ik steeds meer te weten kwam over wat er tijdens de tweede wereldoorlog met de Joden was gebeurd. Ik ondervroeg mijn ouders tot tranen toe over wat ze in die oorlogsjaren wisten, hadden moeten weten en hadden kunnen doen. **“Wij wisten het niet...”**, was niet alleen hún reactie, maar die van vrijwel hun gehele generatie. Dat niet-weten lag vrij subtiel, want men had wel signalen opgevangen, maar die waren te vreselijk om te geloven. Het lot van zes miljoen Joden drukt sindsdien zwaar op ons Europese geweten. **Dit mag nooit meer gebeuren** werd na de oorlog terecht een leidend principe, vastberaden herhaald bij de jaarlijkse herdenking van de slachtoffers op 4 mei.

De stichting van de staat Israël in 1948, een veilige haven voor alle Joden (‘een land zonder volk voor een volk zonder land’), leek een volstrekt gerechtvaardigde oplossing na alle verschrikkingen. Een inlossing ook, van ons collectieve besef van schuld. Onvoorwaardelijke steun aan deze prille staat was wat ons te doen stond. Die betrokkenheid was ook voor mij als opgroeiende jonge vrouw vanzelfsprekend. Ik ervaarde een zekere heldhaftige romantiek in het verhaal van het kleine landje van overlevers dat zich moedig opbouwde en verweerde tegen vijandig gezinde landen eromheen; David versus Goliath. De achtergrond van die vijandige gezindheid begreep ik niet echt. Mijn vader schreef opinie-stukken over het Midden-Oosten en wat ik daarvan globaal oppikte was: het is een geschiedenis van slepende conflicten, oorlogen, aanslagen, en moeizame pogingen tot vredesverdragen in een wespennest van religieuze en ideologische tegenstellingen. Het aloude getouwtrek tussen landen over rechten en grenzen. Als ik weleens hoorde over het lot van de Palestijnse bevolking, bijvoorbeeld door Dries van Agt (wiens naam ik hier met alle respect noem) die publiekelijk aandacht voor de Palestijnse zaak vroeg, kon ik nauwelijks luisteren; deze geluiden verstoorde het verhaal waar ik in geloofde. Ik schaam me nu heel diep als ik daaraan terugdenk.

Wat als ‘nooit meer’ nú is?

Geleidelijk aan en veel later dan ik zou willen, ben ik wakker geworden en zijn de oogkleppen afgegaan. Niet in de laatste plaats door wat ik de afgelopen jaren leerde via het perspectief van mijn Arabische schoondochter. Met hoe de geschiedenis zich ontvouwde sinds 7 oktober 2023 is het heel snel gegaan. Juist bij een aantal prominente kritische Joodse historici en journalisten, zelf Holocaust-overlevenden, heb ik de huidige gebeurtenissen in het licht van de geschiedenis en de ideologie van het Zionisme leren lezen, (Gabor Maté, Norman Finkelstein, Ilan Pappé, Avi Shlaim e.a)

Ingewikkeld wordt het met de 'onopgeefbare verbondenheid', als het verhaal waarin we geloofden niet blijkt te kloppen. Wat als er veel meer en hele andere belangen meespeelden in het gedachtengoed waarin we grootgebracht zijn? Wat als er een duister tegenverhaal blijkt te zijn, van koloniale westerse belangen, gepaard gaande met verdrijving, discriminatie en 'uit de weg ruimen' van de oorspronkelijke bevolking, en de tegenstemmen steeds meer uit de schaduw treden? Wat als zich dagelijks, onder onze ogen, een ethnische zuivering en genocide voltrekken die hun weerga niet kennen in onze tijd? Als we langzaam beseffen dat dit al decennia gaande is, met en door support van westerse machten? Dan kantelt het verhaal.

Gaza, de ethische lakmoesproef van onze tijd.

Maar niet zonder slag of stoot. Ik ben mede-getuige geworden van wat er gebeurt in Gaza (én de West-Bank), met veel pijn en schaamte als gevolg. Pijn en verdriet over het onbegrijpelijke leed dat onschuldige mensen, volledig openlijk en ongekend wreed, wordt aangedaan. Schaamte over mijn eerdere naïviteit, en over het gekmakende uitblijven van iedere vorm van protest, laat staan ingrijpen, door het westen, waaronder onze eigen regering. De staat Israël weet zich ook in deze tijd nog grotendeels gesteund, en naar ik vrees, niet vanuit morele motieven maar vanwege een complex van westerse belangen.

“De trieste waarheid is dat het meeste kwaad wordt gedaan door mensen die niet kiezen tussen goed of kwaad.”, is een bekend citaat van de Joodse filosofe Hannah Arendt (1906-1975), in reflectie op het onvoorstelbare kwaad van de Holocaust. Het meeste kwaad gebeurt, met andere woorden, niet door de Hitlers en Stalins, of zoals je nu kunt zeggen: de Netanyahu's en de Poetin's van de wereld, maar door de optelsom van gewone mensen die weggijken, niet ingrijpen, niet in hun leventje gestoord willen worden. Het ontbreken van individuele verantwoordelijkheid voor het grotere geheel. Dat zag Arendt denk ik heel helder.

In onze tijd lijkt ethisch besef in rap tempo verder af te kalven. Economische belangen hebben het intussen ruimschoots voor het zeggen, al kost het talloze onschuldige mensenlevens. Maar niemand kan in onze tijd meer met recht zeggen: “we wisten het niet”.

“Dit mag nooit meer gebeuren” is veranderd in: dit laten we nu, bewust, wéér gebeuren.

***Wat men noemt het Geweten:
“Had ik het maar geweten, dan had ik het wel geweten...”***

(naar een citaat van Freek de Jonge)

19-07-2025
Suzanne Uleman